

Cover van “Het Einde”, het laatste nummer van het tijdschrift *Raster* (nr. 123/124).

[B] **“WIE WIL MOET ZELF MAAR EEN TIJDSCHRIFT OPRICHTEN.” HET EINDE VAN “RASTER”**

Op 5 maart 2009 werden bij uitgeverij De Bezige Bij de laatste nummers voorgesteld van het literaire tijdschrift *Raster*. H.C. ten Berge richtte het blad in 1967 op en verzorgde in zijn eentje zes jaargangen. Na een korte onderbreking werd *Raster* in 1977 opnieuw opgestart, met een uitgebreide redactie waartoe naast Ten Berge ook J.F. Vogelaar, Pieter de Meijer en Bernlef behoorden. Met zijn eerste jaargangen verwierf *Raster* zich een plaatsje in de literatuurgeschiedenis als het blad waarin over avant-garde werd nagedacht, waarin Sybren Polet een lans brak voor het “andere proza” (met een notoir gebrek aan succes) en waarin Anthony Mertens het “subjectivistiese” proza stevig op de korrel nam.

Raster was natuurlijk veel meer dan dat: het bracht werk van tal van belangwekkende maar vaak nauwelijks vertaalde buitenlandse auteurs (steevast avontuurlijke, tegendraadse, kritische auteurs), het droeg bij aan de theoretische discussie over

literatuur, het was een tamelijk unieke vrijplaats voor gedegen literaire essayistiek, cultuurkritiek enzovoort. Dat het er nu mee ophoudt, heeft een en ander met leeftijd te maken en met de onwil van de redactie om de fakkel aan een jongere generatie door te geven. Dat schrijft ze met zoveel woorden in de inleiding van het dubbelnummer *Het einde* (123/4): “na veertig jaar is er evenmin een poging gedaan het blad aan anderen als erfgoed mee te geven. Wie wil moet zelf maar een tijdschrift oprichten”.

Het einde is het laatste echte nummer. Het allerlaatste nummer, 125, bevat behalve een register en index enkele nabeschouwingen (van onder meer Xandra Schutte en Erik Lindner) en gerecycleerde stukken van Kees Fens en Ten Berge. *Het einde* bevat tientallen bijdragen, van prozaschrijvers, dichters, essayisten en vertalers die ooit aan *Raster* meewerkten. Ook alle oud-redacteuren zijn van de partij. Net als in het eerste nummer uit 1977 vertaalt Pieter de Meijer poëzie van de Italiaan Edoardo Sanguinetti: een gedicht ter nagedachtenis van de in 2003 overleden componist Luciano Berio. Ten Berge plaatst als afscheid onder meer een “oude notitie” die “grenst aan een beginselverklaring” en die de geest van *Raster* kernachtig typeert. Ten Berge raadt “een kritisch taalbewustzijn” aan, “een ongevoeligheid voor modieuze en populistische tendenties” en een creatieve, respectvolle omgang met “de traditie”. Inderdaad, traditie, of noem het een historisch en internationaal referentiekader, was voor *Raster* van essentieel belang.

Een andere oudgediende is Lidy van Marissing — tussen 1972 en 1976 redacteur van de *Raster*-boekenreeks — met poëtische gedichten: een versplinterde ervaring staat tegenover “de verteller”, en die “heeft het ook maar van / horen zeggen [...] // knoopt op zijn dooie gemak alle losse / eindjes aan elkaar tot er geen woord meer / tussen te spelden valt”. Ook de dichters Gerrit Kouwenaar — present in het eerste nummer uit 1977 — en Jacques Hamelink zijn van de partij. Opvallende afwezige is Sybren Polet — de brokken waren na de discussie over *Ander proza* misschien niet meer te lijmen. Overigens is het merkwaardig te zien wat een variëteit aan stemmen dertig jaar *Raster*-medewerkers oplevert: de melancholische gedichten van oud-redacteuren Willem van Toorn en Marjoleine de Vos staan naast

experimentele bijdragen van Hans Groenewegen en Jan Mysjkin (onder de naam John Fenoghen).

Hoewel *Raster* in zijn beginjaren vernieuwend Nederlandstalig proza plaatste — van bijvoorbeeld Van Marissing, Ferron, Polet, Vogelaar en Robberechts — is het vooral op het vlak van vertaald proza een voortrekkersrol blijven spelen. Dat is ook aan dit dubbelnummer te merken: de meest indrukwekkende stukken proza worden door vertalers aangeleverd. Het hoogtepunt van dit nummer is het verhaal *Vuilniswind*, uit 1934, van de Russische auteur Andrej Platonov (vertaald door Arthur Langeveld). In een merkwaardige combinatie van groteske en socialistische pathos beschrijft Platonov het levenseinde van Lichtenberg, een natuurkundige die in nazi-Duitsland ter dood veroordeeld wordt. Lichtenberg zingt de lof van Hitler, maar wint hiermee niet de sympathie van diens volgelingen: “Jij hebt als eerste begrepen dat je op de rug van de machine [...] geen vrijheid moet bouwen maar een keiharde tirannie!” Het zijn woorden die in het communistische Rusland net iets te confronterend moeten zijn geweest.

Andere fascinerende vertaalde prozateksten zijn er van Sigizmund Krzjizjanovski, van Mynona en van Pierre Bergnouioux. Die laatste, vertaald door Rokus Hofstede, beschrijft beelden van een luchtgevecht tijdens de Tweede Wereldoorlog en koppelt hieraan een reflectie over de macht van taal. Ook Vogelaar draagt opnieuw zijn steentje bij als vertaler, met intrigerende miniaturen van J. Rodolfo Wilcock en lemmata van Ror Wolf. Roberto Calasso, waaraan *Raster* in 2006 een themanummer wijdde, is vertegenwoordigd met een potentieel meeslepend maar helaas gekortwiek essay over Baudelaires *L'École païenne*. Terwijl goede teksten zichzelf legitimeren — wat maakt het uit of ze bij het thema passen — vraag ik me bij minder geslaagde bijdragen soms af waarom ze in dit nummer moesten staan. De verhalen van Erik Menkveld, Hans Tentije en Nicolette Swabers zijn in het beste geval niet onaardig, maar blijven toch vooral verdienstelijke pogingen. Het lijkt erop dat kwantiteit het bij momenten gewonnen heeft van kwaliteit, en dat het verlangen om van zoveel mogelijk auteurs een laatste bijdrage te plaatsen heeft geprimeerd op een heldere compositie en een doordachte samenstelling.

Gerenommeerde auteurs zijn vertegenwoordigd met gelegenheidsstukjes die weliswaar lezenswaardig zijn maar waarin hun talent niet helemaal tot zijn recht komt. Stefan Hertmans haalt herinneringen op aan een molentje om bonen te snijden, dat zoveel jaren later een onverschillige brok ijzer geworden is. Paul de Wispelaere mijmert nostalgisch over verdwenen kostbaarheden: de ouderwetse postbode, de stilte, het gediversifieerde vogelbestand. Leo Pleysier doet in miniatuurvorm wat hij graag in romanvorm doet: aan de hand van een opgerakeld stuk verleden nadenken over de verdubbeling van de herinnering – “de ene mét woorden, de andere zonder”.

Al bij al is het aardig grasduinen in deze lijvige en nogal vormeloze bundel teksten: tot in het laatste nummer kan de lezer verrassende buitenlandse auteurs ontdekken, er staan enkele interessante gedichten in en hier en daar een goed essay (zoals de scherpe kritiek op de neoliberale utopie van Matthijs van Boxsel, of het eerbetoon van Cyrille Offermans aan kwaliteitsdrukker Cor Rosbeek). Het geheel ontbreekt het echter aan samenhang, aan urgentie en vooral aan een eigen gezicht: *Raster* 123/4 geeft mij de indruk dat ongeveer alles kan, van het meest conventionele tot het marginale en afwijkende. Van het in al zijn diversiteit toch heldere project van *Raster* — “belangstelling voor het onbekende, enthousiasme voor nieuwe ideeën en ontwikkelingen”, luidt het in de inleiding bij dit nummer — zijn in dit slotnummer zeker nog restanten aanwezig. Maar de lezer naar de keel grijpen, zoals *Raster* sinds 1967 zeer geregeld heeft gedaan, doet dit afscheidnummer net iets te weinig.

SVEN VITSE

Raster 123-124, “Het einde”, De Bezige Bij, Amsterdam, 2009, 416 p.

Raster 125, *Index*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2009, 207 p.